

INTERNAL BELIEF – IMPORTANT CRITERION OF THE INSTITUTE FOR EVALUATING EVIDENCE

Yangiev Kairat Avezkhonovich ¹

¹ Independent researcher at TSUL

<https://doi.org/10.5281/zenodo.4719621>

ARTICLE INFO

Received: 23rd April 2021

Accepted: 25th April 2021

Online: 27th April 2021

KEY WORDS

internal belief, legal mind, thinking of thinking, sociological aspect, psychological aspect, ideological aspect, spiritual aspect

ABSTRACT

In criminal proceedings, one of the most important issues is the activity of subjects based on internal belief in the evaluation of evidence. The factors that as internal belief play a special role in evaluating the evidence of the person embodied in it. In the formation of internal belief of the subjects in the assessment of evidence necessary is a for such factors: 1) life and legal experience; 2) legal knowledge and thinking; 3) worldview and personal thinking; 4) knowledge of personal feelings and real events; 5) ability to see the truth clearly; 6) the effectiveness of strong inner spiritual experiences; 7) strong spirituality and will of the subject.

ИЧКИ ИШОНЧ – ДАЛИЛЛАРГА БАҲО БЕРИШ ИНСТИТУТИНИНГ ЭНГ МУҲИМ МЕЗОНИ

Янгиев Ғайрат Авезхонович ¹

¹ ТДЮУ мустақил изланувчиси

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 23-aprel 2021

Ma'qullandi: 25-aprel 2021

Chop etildi: 27-aprel 2021

KALIT SO'ZLAR

ички ишонч, ҳуқуқий онг, субъект тафаккури, гносеологик аспект, психологик аспект, мафкуравий фактор, руҳий фактор.

ANNOTATSIYA

жиноят ишларини юритишда далилларга баҳо беришда субъектларнинг ички ишончга таяниб иш кўриши энг муҳим масалалардан бири ҳисобланади. Ички ишончни шакллантирувчи омилларни ўзида мужассамлаштирган субъект далилларга баҳо беришда муносиб аҳамият касб этади. Далилларга баҳо бериш субъектларининг ички ишончини шакллантиришда: 1) ҳаётий ва ҳуқуқий тажриба; 2) ҳуқуқий билим ва тафаккур; 3) дунёқараиш ва шахсий фикр юритиш; 4) шахс туйғулари ва ҳақиқий ҳодисалар тўғрисидаги билимлари; 5) ҳақиқатни аниқ кўриш қобилияти; 6) мустаҳкам ички руҳий кечинмалар самарадорлиги; 7) кучли руҳият ва субъект иродаси каби омиллар зарурияти мавжуд.

Бугунги кунда мамлакатимизда шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли, самарали ҳимоя қилиш, одил судлов борасида аҳоли ишончини қозониш, жиноят судлов ишларини

юретишданинг барча босқичларида тарафларнинг тортишув принципини амалда қўллашни янада кучайтириш ҳамда бу борада илғор хорижий тажрибани чуқур таҳлил этиш асносида жиноят процессуал

қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан кўплаб қонун ва фармонлар қабул қилинди.

Айниқса, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг 2010 йил 10 августдаги “Суд-тергов фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатларини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонининг қабул қилиниши жиноят процессида далилларни тўплаш ва мустақамлаш, уларга баҳо бериш тизимини исботлаш стандартларини инобатга олган ҳолда қайта кўриб чиқиш ва шахсга нисбатан қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки қадр-қимматни камситувчи муомалада бўлган мансабдор шахсларга нисбатан жазо чораларини кучайтириш масалаларига ечим топиш вазифалари белгилаб берилди. Бу борада исбот қилишда далилларга баҳо бериш тизимини чуқур таҳлил этиш вазифасининг долзарблиги муҳим аҳамият касб этади.

Далилларга баҳо беришда ички ишонч масаласи жудаям мураккаб ҳисобланади, сабаби ушбу ҳолат субъектларнинг гнесологик ва рухий факторларига асосланади.

Терговчи, прокурор ва суд далилларни баҳолашда озод ва мустақил равишда фаолият юритадилар. Бу амалдаги жиноят процессуал қонунчиликнинг бир қатор нормаларида мустақамланган. Ички ишонч ҳар қандай ташқи мажбурлов, таъсирни истисно этади, бу сўзларнинг моҳияти қуйидагиларни назарда тутаяди:

а) бир мансабдор шахс томонидан далилларга берилган баҳонинг ишни ўз юритувиغا олган бошқа мансабдор шахс учун мажбурий эмаслиги;

б) бир процессуал инстанцияда далилларга берилган баҳонинг келгуси процессуал инстанция учун мажбурий эмаслиги ва илгари берилган баҳоларнинг процесснинг кейинги босқичида текшириш зарурлиги (суриштирув органи томонидан берилган баҳонинг терговчи томонидан текширилиши, терговчи томонидан берилган баҳонинг прокурор томонидан текширилиши ва ҳ.к.);

в) юқори турувчи орган томонидан иш юритаётган қуйи турувчи органга далиллар ёки далиллар мажмуини қандай баҳолаш лозимлиги ҳақида кўрсатмалар берилмаслиги ;

г) иш юритаётган шахс учун бошқа шахслар томонидан уларнинг тушунтиришлари, кўрсатувлари, илтимосномалари, хулосалари ва бошқа ҳужжатларда далилларга берилган баҳонинг эътиборга олиш мажбурий эмаслиги;

д) далилларга жиноят процессидан ташқаридаги органлар (матбуот, телевидение, жамоатчилик вакиллари, турли муассасаларнинг мансабдор шахслари) томонидан берилган баҳонинг мажбурий эмаслиги ва иш юритаётган шахсга қандай бўлмасин тазъийк ўтказишга йўл қўйилмаслиги.

Тан олиш керакки, «юқоридан» ноқонуний ва асосланмаган кўрсатмалар бериш ҳолатлари мавжуд [1, 43-бет], лекин жиноят ишини юритишда у ёки бу шароитларни аниқлаш учун терговчи, прокурор ва суд кўплаб процессуал ҳаракатларни амалга оширади, процесс иштирокчилари билан мулоқотда бўлади, бевосита уларнинг ахлоқи, юриш-туришини кузатади, саволларга берилган жавобларини таққослайди, тўпланган далилларга асосланиб, қонун асосида,

тўла, ҳар томонлама ва холисоналик билан ҳамда ўз ички ишончига таянган ҳолда уларни баҳолайди. Шунинг учун терговчи ва суднинг процессуал мустақиллиги – тергов ва суд ҳаракатларини ўтказишда конун устуворлигини таъминлашнинг мажбурий шартларидан биридир [2, 27-бет].

Ишонч деганда инсоннинг фикрлари, туйғулари ва ҳақиқий ҳодисалар тўғрисидаги билимлари ҳам тушунилади. Бу маънода ички ишонч асосида далилларга баҳо бериш ишни юритаётган шахснинг ушбу мақсадларда шахсий фикрлари, қарашлари, билим ва кўникмаларидан фойдаланишини назарда тутати. Билимнинг индивидуал захиралари далилларга баҳо беришнинг мазмунини ташкил этувчи фикрлаш операциялари учун бошланғич материал вазифасини ўтайди. Бир вақтнинг ўзида билим олинган натижаларни текшириш воситаси вазифасини ўтайди ҳамда у ёки бу баҳонинг тўғрилигини текшириш, далиллар ўртасидаги зиддиятларни аниқлашни назорат қилишга кўмаклашади.

Жиноят-процессуал нормаларда ишнинг қандайдир ҳолатлари айнан қайси далиллар орқали аниқланиши ва қайсидир далилнинг кучи бошқасига нисбатан устунлик қилиши тўғрисида сўз юритилмаган. Жиноят-процессуал конунчиликда далилларнинг кучи ва аҳамияти ҳақидаги қоидалар йўқ. Шунинг учун жиноят тўғрисида процессуал манбалардан олинган маълумотлар суриштирувчи, терговчи, прокурор ёки суд томонидан формал хусусиятларига қараб эмас, ички ишонч асосида моҳиятан ҳаққонийлиги нуқтаи назаридан баҳоланади.

Ички ишонч баҳолаш натижаси, яқуни сифатида далиллар мажмуи, тизимидан келиб чиқадиган ягона хулоса мавжудлигини англатади. Ички ишонч бўйича ишни ҳал қилиш таъкидланаётган ёки рад этилаётган далилларнинг бирдан-бир тўғрилигини англаш, ўз фикрлари ҳақиқийлигига қатъий асосланган ишончга эга бўлиш демакдир. Бизнингча, жиноят процессининг принциплари қаторига **«Исботлаш субъектининг ички ишончи асосида далилларни баҳолаш»** деб номланган янги **26¹-модда** мустақил принцип киритилиши ва уни **«Жиноят ишини юритишни амалга оширишда суриштирувчи, терговга қадар текширувчи, терговчи, прокурор ва суд барча ҳолатларни синчковлик билан ҳар томонлама ўрганиш натижасида шаклланган ички ишонч асосида далилларга мустақил равишда баҳо берадилар. Улар мақбул далиллар асосида қарор қабул қиладилар. Мақбул эмас деб топилган далилларга таяниб иш юритиш тақиқланади»** мазмунда ифода этилишини таклиф этамиз. Мазкур принцип далилларга баҳо бериш тўғрисидаги ЖПКнинг 95-моддасида келтирилган қоидаларга тўла мос келади.

Далилларни баҳолаш ваколатига эга бўлган барча субъектлар баҳолаш фаолиятида, ишнинг барча ҳолатларини ўрганиш натижасида хулосалар чиқаришда эркиндирлар. Ички ишонч асосида далилларга баҳо бериш ушбу фаолиятни юритаётган шахс мазкур далилларга баҳо беришда процесснинг илгариги босқичларида бошқа шахслар томонидан берилган баҳога алоқадор эмаслигини назарда тутати. Бу ҳолатда барча далилларга янгидан баҳо берилиши лозим.

Далилларга баҳо бериш субъектларининг ички ишончини

шаклантиришда: 1) ҳаётӣ ва ҳуқуқий тажриба; 2) ҳуқуқий билим ва тафаккур; 3) дунёқараш ва шахсий фикр юритиш; 4) шахс туйғулари ва ҳақиқий ҳодисалар тўғрисидаги билимлари; 5) ҳақиқатни аниқ кўриш қобилияти; 6) мустаҳкам ички руҳий кечинмалар самарадорлиги; 7) кучли руҳият ва субъект иродаси каби омиллар зарурияти мавжуд. Ушбу омилларни ўзида тўлиқ мужассамлаштирган субъектлар келгусида далилларга баҳо бериш фаолияти жараёнида ўзининг мукамаллиги билан ишга ёндошуви алоҳида эътиборга сазовор бўлади.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш ҳодимлари ўртасида ўтказилган сўровда терговчи, прокурор ва судьяларга далилларга баҳо беришда асосан қандай қоидаларга амал қилишлари ҳақидаги савол билан мурожаат қилинганида, респондентларнинг 83% асосан ички ишончга таянишларини; 9% мавжуд тергов

ва суд амалиёти асосида баҳолаш фаолиятини ташкил этишларини; 6% юқори ташкилотлар ва мансабдор шахсларнинг кўрсатмаларини ҳам далилларни баҳолашда эътиборга олишларини; 2% далилларни баҳолашда процесс иштирокчилари, хусусан адвокатнинг фикрини инобатга олишларини таъкидлаганлар.

Демак, хулоса сифатида далилларни баҳолаш ваколатига эга бўлган барча субъектлар баҳолаш фаолиятида, ишнинг барча ҳолатларини ўрганиш натижасида хулосалар чиқаришда эркиндирлар. Ички ишонч асосида далилларга баҳо бериш ушбу фаолиятни юритаётган шахс мазкур далилларга баҳо беришда процесснинг илгариги босқичларида бошқа шахслар томонидан берилган баҳога алоқадор эмаслигини назарда тутди. Бу ҳолатда барча далилларга янгидан баҳо берилиши лозим.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “Суд-тергов фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини химоя қилиш кафолатларини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2010 йил 10 август ПФ – 6041 сон Президент фармони.
2. Ахмедов Т.Э., Мухаммадалиев Д.С. Характеристика некоторых факторов, способствующих противодействию расследования. // *Ҳуқуқ, Право, Law.* -2008. -№2. –Б.43
3. Егоров К. Особенности оценки доказательств при судебном контроле. // *Российский судья.* -2010. -№4. –Б.25-27
4. Досудебное производство по УПК Российской Федерации (участники досудебного производства, доказательства и доказывание, возбуждение уголовного дела, дознание и предварительное следствие): Учебно-практическое пособие / Пан Т.Д., Якимович Ю.К.. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. –Б. 254.